

Så hjälper du eleverna att bli goda läsare i ett digitalt samhälle

Lisa Molin

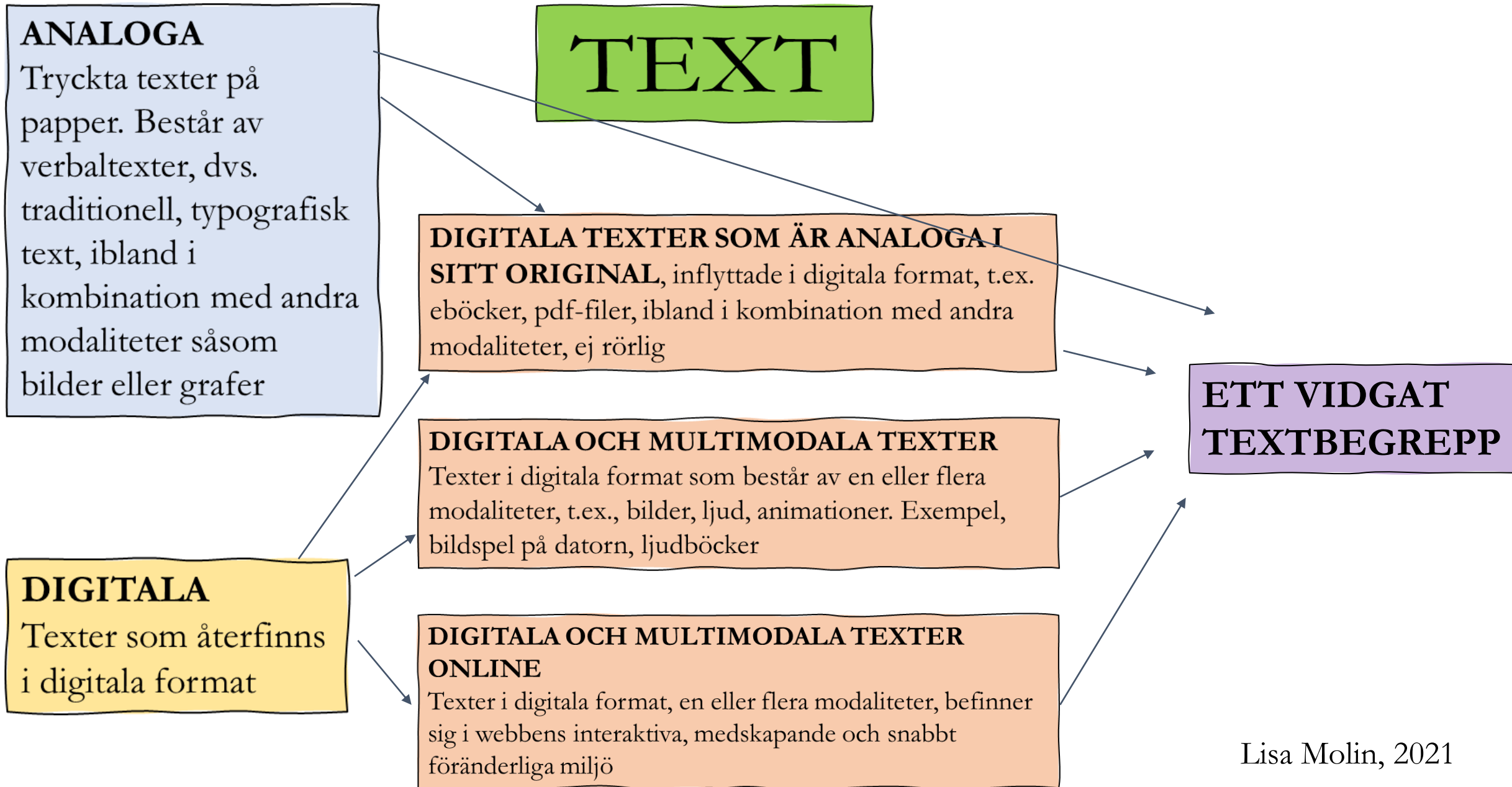
Göteborgs stad/Göteborgs universitet

SETT 2024

1. Forskning om digital läsning
2. Läsundervisning om webbtexter på högstadiet (FoU-projekt)

2. Forskning om digital läsning

Några frågor att ställa sig

1. Vilken typ av text handlar det om?

- Traditionell text i analoga och digitala miljöer
- Fakta/skönlitteratur
- Interaktiva, multimodala texter på webben

2. Vilket läsande handlar det om?

- Tidig läsinlärning av traditionella texter (avkodning + språkförståelse)
- Bredare perspektiv på läsning, t.ex. olika uttrycksätt, i webbens interaktiva miljö

3. Vad innebär användandet av ”skärm” i den specifika studien?

- Ensamt eller tillsammans med andra,
- Aktiv eller passiv användning
- Del av undervisningsstrategi eller inte

4. Vilka metoder har använts?

- Storskaliga meta-studier
- Kognitivt inriktade undersökningar
- Etnografiska, kvalitativa fallstudier
- Fritid eller skolmiljö
- Åldrar

Läsa och förstå digitala och multimodala texter

Möjligheter

Ökar motivation, integrerad förståelse och social interaktion

Interaktiva element, traditionell text och olika uttryckssätt stöttar kärnan i budskapet

Översiktlig inledande bild – underlättar hyperläsning för läsare med lägre förkunskaper

Utmaningar

Navigera mellan hyperlänkar, använda information från flera källor och förhålla sig kritisk – kräver höga kognitiva processer

Förståelse för olika modaliteter i kombination utmanande

Mer utmanande med multimodala texter i digital lärobok än på papper.

(Bråten m.fl., 2020; Chan & Unsworth, 2011, Cromley m.fl., 2016; Fesel m.fl., 2018 Furenes m.fl., 2021; Lim et al., 2021; Liu & Ko, 2018; Porion m.fl., 2020; Singer m.fl., 2022; Wang m.fl., 2019; Wilson m.fl., 2014)

Djupförståelse av olika typer av digitala texter

Inte alltid dock att hypotesen om ytligare läsning vid digital text stämmer (Latini & Bråten, 2021)

Djupläsning inte förbehållet den traditionella, tryckta texten på papper - krävs delvis andra strategier för hur man avkodar, tolkar och förstår fler modaliteter (Lim & Toh, 2020; Wolf, 2016)

Olika redskap bra för olika syften - Analog läsning bättre för djupläsning, digital läsning bättre för mer ytlig, översiktlig och snabb läsning (Park & Lee, 2021)

Haptisk upplevelse – variationen betydelse för möjlighet att integrera ny kunskap med tidigare (djupförståelse) (Salmerón m.fl., 2017)

Generativ AI och läsning

- Generativ AI är fantastiskt - så länge du kan läsa
- Skriftliga prompts krävs fortfarande för att generera
- Stötta djupare läsförståelse
- Läsande och skrivande – en allt större fråga för bildning
- Ökade behov av AI-literacy?
- Generativ AI mer effektiv än läraren när ett barn ska utveckla fonologisk medvetenhet och komma igång med avkodning (mängdträning)

(t.ex. Creely, 2023; Kalantzis & Cope, 2024; Roegiest, 2024; Zhang m.fl., 2023)

En skicklig läsare i en digital tid (OECD, 2021):

Anpassar och justerar läsningen beroende på vilken text eller miljö texten ingår i – oavsett analog eller digital.

Traditionell läsförmåga är bra för den digitala OCH tvärtom

3. Läsundervisning om webbtexter på högstadiet

Göteborgs stad (FoU-projekt, 2022-2023)

Sammanhang

Deltagare:

- En forskare, två lärare
- Två högstadielklasser i två skolor

Bakgrund/utgångspunkt

- Forskning om utmaningar
- Elever: Utmaningar med distraktioner, hyperstruktur, kritiskt förhållningssätt
- Undervisning innehöll inget explicit stöd

Design och genomförande av undervisning som explicit stöttar elevernas digitala läsförståelse

1. Vilka förutsättningar framstår centrala i undervisningen för att göra skillnad?
2. Lärares upplevelser av att pröva nytt utifrån vetenskaplig grund och samverka
3. Elevernas upplevelser av förändrad undervisning

Så här gick vi tillväga

- Gemensam planering/reflektion lärare och forskare
- Nya steg i undervisningen under tre lektioner:
 - *Digitala och multimodala texter i undervisning* (t.ex. Danielsson & Selander, 2016)
 - *Strukturerad/explicit undervisning* (t.ex. Almqvist, 2015; Calkins & Ehrenworth, 2016)
- Textval – målsättning var att hitta texter som behandlade ämnesområdet förintelsen och som låg nära elevernas egna texterfarenheter. Valet av text gjordes gemensamt av lärare och forskare.
 - [Levande historia](#) (Förintelsen),
 - [YouTube-klipp om Auschwitz Marcus Dubois](#)

Lektionsdesign – digitala multimodala texter

1. **Textens övergripande struktur**

- Innebär: Få en överblick genom fokus på textens struktur, menyer och hyperlänkar

2. **Förstå innehållet**

- Innebär: Avkoda, förstå och tolka vad olika uttryckssätt/modaliteter betyder; läsa långsammare än normalt, stanna upp regelbundet

3. **Kritiska förmågor**

- Innebär: Granska texten kritiskt, studera perspektiv i text, vems röst hörs, vems hörs inte

4. (Metaforer och bildspråk) – symboler osv

(Danielsson & Selander, 2016)

Strukturerad/explicit undervisning

Steg 1. Inledning

Steg 2. Läraren presenterar och instruerar

Steg 3. Elever övar med stöd av läraren

Steg 4. Sammanfattning och kontroll av lärande

Steg 5. Elever övar på egen hand

Steg 6. Utvärdering och bedömning

*(t.ex. Almqvist, 2015; Borman m.fl., 2004; Calkins
& Ehrenworth, 2016)*

1.1 Textens övergripande struktur

Få en överblick genom fokus på textens struktur, menyer och hyperlänkar

<https://www.levandehistoria.se/fakta/forintelsen/forintelselager#auschwitz-birkenau>

1:2 Textens övergripande struktur

Få en överblick genom fokus på textens struktur, menyer och hyperlänkar

<https://www.youtube.com/watch?v=-OQSW5mqliQ>

2. Förstå innehållet

- Avkoda, förstå och tolka budskapet i olika uttryckssätt/modaliteter
- Läsa långsammare än normalt
- Stanna upp regelbundet

<https://www.levandehistoria.se/fakta/forintelsen/forintelselager#auschwitz-birkenau>

3. Kritiska förmågor

- Granska texter kritiskt
- Studera perspektiv i olika texter
- Vems röst hörs, vems hörs inte?
- Jämföra texter

<https://www.youtube.com/watch?v=-OQSW5mqliQ>

<https://www.levandehistoria.se/fakta/forintelsen/forintelselager#auschwitz-birkenau>

HEARING VOICES

Elevers och lärares röster

Övergripande resultat

Centrala förutsättningar:

- Lättare att förstå textens innehåll när man fokuserat på textens övergripande struktur
- Att fokusera på textens övergripande struktur och innehåll grundläggande för att kritiskt granska
- Modellering av avgränsade lässtrategier viktigt för att få syn på detaljer i läsningen

Lärares upplevelser:

- Samverkan mellan kollegor viktig när man prövar nytt – bolla, analysera, reflektera
- Den explicita undervisningsstrukturen underlättar elevernas förståelse för nytt innehåll
- Kopplingen till forskning och stöd av forskare i processen gav en stabil grund för didaktiska val

Elevernas upplevelser:

- Ökad självmedvetenhet/metakognition
- Större förståelse för webbsidornas komplexitet – lätt att missa sådant som är viktigt
- Ovana att stanna upp och läsa långsammare i webbttext
- Fördjupar redan tidigare kunskaper

(Molin & Godbe, 2023; Molin, Godbe, Andersson & Lind, 2023)

Textens övergripande struktur

”Jag tycker att sidan var lätt att observera och jag förstod mycket snabbt vad texten handlade om. Det var bilden man möttes av först av Auschwitz som direkt avslöjade om vad texten skulle handla om. Det fanns många fördjupande menyer med ytterligare information om ämnet på sidorna. Längst ner i texten refererade de till en bra källa vilket gjorde det mer pålitligt och seriöst. Sådana detaljer kanske jag inte hade upptäckt i vanliga fall då jag inte alltid brukar observera varje hemsida jag klickar in på.” (Anna, 14, Skola A)

”Vi märkte snabbt hur informationen delades in i texten. Menyn till höger var fördjupningar inom texten och till vänster fanns fördjupningar i omringande ämnen till texten. Medans längst ner fanns mer meta information som kontaktuppgifter. Vi märkte hur texten var strukturerad på ett sätt som får dig att läsa mer. Småsaker som hur texten var grå och därmed svårare att läsa för att få mer av ditt fokus men inte så svårt att man inte läser. Det får din hjärna att komma in i ett stadium där den bara läser mer och mer utan att tänka på vad den läser” (Adam, 15, Skola B)

”Det som jag mest märkte när jag verkligen stannade upp och observerade texten, var att det fanns så mycket mer till den än vad jag trodde från början. Två olika personer kan vara inne på samma sida och läsa samma text men egentligen läser de två olika, det beror helt på var man klickar någonstans. Det som jag inte alls märkte när jag först gick in var att loggan för sidan var klickbar. Den ledde dig till ett annat sälle som liknade mer en startsida där man kunde ha en överblick på sidan.” (Eli, 14, Skola A)

Förstå innehållet

”Du läser bara texten som vanligt och förstår texten som att den är en vanlig bok. Den enda skillnaden är att digitala texter finns i skärmar och böcker finns i pappersform. Det finns även digitala böcker nu för tiden. Jag tycker att det finns ingen skillnad mellan att föstå digitala texter och papperstexter.” (Jennifer, 15, Skola B)

”Jag tycker att det fungerar bra. Det tar dock ganska lång tid eftersom att man reflekterar och går in på djupet efter varje stycke. Men jag tycker ändå att det fungerar bra. Jag har en tendens att skumläsa när jag läser digitalt, men det spelade igen roll när jag använde den här tekniken eftersom att jag tänkte igenom det jag läst efteråt igen.” (Isac, 15, Skola B)

”Jag tycker att det funkar väldigt bra eftersom man lätt skumläser i digitala texter. Det gör att man får mer förståelse för det man läst när man stannar upp och fördjupar sig i texten. Det tar dock ganska långt tid vilket är en nackdel men det är det värt.”
(Muhammad, 14, Skola A)

”Jag tycker att det här sättet fungerar bra. Det gör att man förstår texten på en mycket djupare nivå än vad man gör när man bara läser igenom stycket. Ofta när jag läser digitala texter brukar jag inte stanna upp och reflektera och försöka förstå varje ord. Jag tror att man på detta sättet även memorerar det man har läst mycket bättre. Jag tycker att digitala texter är inte så annorlunda som texter i pappersform. Det handlar ju mer om hur man gör” (Dilba, 14, Skola A)

Kritiska förmågor

”Jag upplever att man på ett annat sätt märker hur olika källor har olika syften med deras information, när man jämför så som vi gjorde. Såsom att den digitala textens budskap var att sprida korrekt fakta om det som skedde i Auschwitz till alla målgrupper, medans videoklippet riktade sig mer åt sina följare och var skapad i underhållningssyfte. Han utgav sig inte ha all information och hänvisade istället till Google för ytterligare fakta. Videoklippet var skapat för att dela hans upplevelse.” (Phillip, 14, Skola A)

”Bra. På nätet kan vem som helst publicera en text och då måste man som mottagare kunna avgöra om det en person säger verkligen stämmer. Dem här frågorna vi ställde oss idag hjälpte en förstå om det verkade vara en trovärdig källa.” (Ana, 15, Skola B)

”Att jämföra olika typer av information om samma ämne är bra för att ge en bredare, djupare bild av det man lär sig om. Kombinationen av en mer levande beskrivning som är full av känslor och en informativ text ger en djupare förståelse för hemsigheterna än man hade fått från bara en av dem.” (Celine, 14, Skola A)

”Det har fått mig att verkligen kommentera och tänka igenom vad jag har läst/lyssnat/sett på. Jag tycker man får se alla sidor av frågan och kan tänka igenom var ens egna syn är på frågan.” (Nora, 15, Skola B)

Lärare

Charlotte (intervention 2)

”Tycker att Danielssons och Selanders modell hjälpte till att rama in lektionen och få eleverna att fokusera på detaljerna bättre. De är nog ganska ovana vid det.”

”Att planera och genomföra lektionerna i samverkan gav en ytterligare dimension och ökade kvalitén”

Lärare

Karin (intervention 2)

”Jag uppfattar inte mig själv som speciellt digital som lärare. Jag är inte motvillig men jämfört med Charlotte inser jag att det är SÅ mycket jag inte kan. Att diskutera och använda multimodalitetsmodellen hjälpte mig verkligen att se att det finns så många fler lager som du måste uppmärksamma när du läser och undervisar om digitala multimodala texter. Det är mycket mer komplext än jag tänkt. Jag tyckte också att den explicita undervisningsstrukturen var bra för att fokusera, inte minst för att begränsa lektionens mål som ofta blir alldeles för stort. Det verkade också vara till hjälp för eleverna”

Tack!

lisa.molin@educ.goteborg.se